

СЕРІЯ КЛАСИКА

КНУТ ГАМСУН

ГОЛОД

Переклала з норвезької Наталя Іваничук

Київ
BOOKSHEF
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ЧАСТИНА I

Це було у той час, коли я, знемагаючи від голоду, нипав Христіанією, цим дивовижним містом, яке нікого не відпускає зі своїх тенет, не наклеївши спершу своє тавро...

Я лежу без сну у своїй мансарді і чую, як у помешканні піді мною годинник пробив шосту; уже зовсім розвиднілося, і мешканці будинку зачовгали вгору й униз сходами. Унизу на дверях, що обклеєні старими числами «Морґенбладет», я виразно бачу оголошення наглядача маяка, а трохи лівобіч — масні, велетенські літери реклами пекаря Фабіяна Ольсена, яка закликає купувати свіжий хліб.

Тільки-но розплющивши очі, я, за давньою звичкою, почав розмірковувати, що втішного може мені принести новий день. Останнім часом велося мені трохи сутужно; одні за одними мої манелі помандрували до «дядечка» — лихваря; я став дратівливим і нетерплячим, не раз бувало цілими днями не вставав із ліжка, так мені паморочилося в голові. Деколи щастило заробити п'ять крон за опублікований в якійсь газетці фейлетон.

Надворі світлішало, і я заходився читати на дверях рекламні оголошення; я уже міг розрізнити хирляві літери, які шкірилися до мене написом «Поховальні савани — у підворітні правобіч, запитувати йомфру Андерсен». Це повідомлення надовго привернуло мою увагу. Годинник на нижньому поверсі пробив восьму, я встав і одягнувся.

Я відчинив вікно і визирнув надвір. Краєвид обмежувався білизняною мотузкою та розлогим пустирем. Віддалік виднілися рештки згорілої кузні, кілька робітників розбирали згарище. Я сперся ліктями на підвіконня і задивився удалеч. День, без сумніву, заповідався ясний. Уже осінь, чудова прохолодна пора року, коли усе змінює барву і минає. Вулиці міста оживають, виманюючи мене з хати. Ця комірчина-пустка з хиткою підлогою, яка прогиналася під кожним моїм кроком, нагадувала мені протрухлу моторошну домовину; дверям бракувало порядного замка, а кімнаті — печі; свої шкарпетки я, зазвичай, клав на ніч під себе, щоб вони хоч трохи підсохли до ранку. Єдиною моєю розрадою було невелике червоне крісло-гойдалка, у якому я сидів вечорами, дрімав чи думав про розмаїті речі. Коли надворі біснувався вітер, а входні двері будинку стояли нарозтвір, підлога і стіни скимліли дивним різноголоссям, а в газеті на дверях з'являлися діри завбільшки з долоню.

Я випростався і заходився порпатися у вузлику, що стояв у кутку біля ліжка, у пошуках чогось їстівного на сніданок, однак нічого не знайшов і знову повернувся до вікна.

Хтозна, думав я, чи є і далі сенс шукати собі заняття! Ці численні відмови, напівобіцянки, категоричні «ні», манливі і розбиті надії, нові спроби, які щоразу закінчувалися фіаско, позбавили мене рішучості. Восстання я спробував одержати місце касира, але прийшов надто пізно. До того ж я не спромігся би заплатити п'ятдесят крон кауції. Завжди щось ставало на заваді. Я подавався також у пожежну команду. Нас стояло півсотні, кожен випинав груди, щоб справити враження, задемонструвати свою силу та безмір відваги. Уповноважений по найму ходив уздовж шеренг, оглядав претендентів,

мацав їхні біцепси, час од часу щось запитував, а мене просто поминув, лише похитав головою і сказав, що я не годжуся для такої служби, бо ношу окуляри. Я прийшов знову, уже без окулярів, і стояв, насупивши брови та нагостривши погляд, наче ніж, однак наймач лише усміхнувся, проходячи повз мене — напевно упізнав. Найгіршою ж бідою було те, що одяг мій геть зносився і я вже не міг видавати себе за пристойного прохача, подаючи нове клопотання.

Я поступово і неухильно котився долі! Урешті в мене не залишилося абсолютно нічого, навіть гребінця чи книжки, читання якої могло б послужити мені розрадою. Цілісіньке літо я день у день ходив на цвинтар або ж у Двірцевий парк, сидів там і, шпальту за шпальтою, писав для газет статті про найрізноманітніші речі, і що тільки вифантазовував мій неспокійний мозок! У розпачі я хапався за найвіддаленіші теми, витрачав купу часу і зусиль, а ті опуси нікого не цікавили. Щойно завершивши одну статтю, брався за нову, і відмова редактора не часто вибивала мене з колії. Я завжди тішив себе, що колись мені таки пощастить. То й справді, зрідка щастя усміхалося мені, і я тримав у руках п'ять крон за кілька годин роботи.

Я знову підвівся з підвіконня, підійшов до умивальника і зволожив водою витерті на колінах штани, щоб вони не так блищали і видавалися новішими. Отак причепурившись, я, за звичкою, заправ до кишені папір та олівець і вийшов із дому. Сходами ступав дуже тихо, щоб не привернути увагу господині: плату за помешкання я вже протермінував кілька днів, а грошей не мав.

Годинник вибамкав дев'яту. Повітря повнилося гуркотом коліс та перегуками, у стоголосому ранішньому хорі змішалися кроки перехожих і лускання батогів

у руках кучерів. Ця гамірна суєта знову повернула мене до життя, і я став почуватися впевненіше. Я й гадки не мав марнувати ранок на прогулянку на свіжому повітрі. Навіщо моїм легеням повітря? Я був сильним, немов титан, я міг би плечем зупинити бричку. Дивне, чудове відчуття світлої безтурботності огорнуло мене. Я дивився на перехожих, які йшли мені назустріч, читав оголошення на стінах будинків, ловив погляди пасажирів трамвая, що гуркотів повз мене, усім єством вбирав кожну щонайменшу дрібничку, яка траплялася на моєму шляху й одразу зникала.

От якби ще й до рота було що покласти в такий чудовий ясний день! Чари того веселого ранку полонили мене, я почувався невимовно щасливим і знічев'я наспівував собі під ніс якусь мелодію. Біля крамниці м'ясника стояла жінка з кошиком на руці й вибирала ковбасу на обід; коли я проходив повз неї, вона глянула в мій бік. Із рота у неї стирчав один-єдиний зуб. Останнім часом я став таким нервовим і вразливим, що обличчя тієї жінки переповнило мене відразою. Довгий жовтий зуб видався мені мізинцем, що випирає із пащі, а в погляді віддзеркалилися думки про ковбасу. Куди й пропав мій голод, мене занудило. Добрівши до базару, я напився води з фонтанчика; глянув угору — годинник на дзвіниці церкви нашого Спасителя показував десяту.

Я ще довго без усякої мети чвалав містом, спинився на розі якоїсь вулиці і звернув убік, хоча й не мав на те жодної потреби. Я йшов, куди мене несли ноги, насолоджувався веселим ранком, снував туди й сюди поміж іншими щасливими людьми; повітря було світле й прозоре, ніщо не потьмарювало мого настрою.

Уже хвилин, певно, з десять попереду мене чимчикував старий кульгавий чоловік. В одній руці він ніс

вузлик, усе його тіло напиналося в неймовірному зусиллі прискорити крок. Я чув, як важко він сопе, мені спало на думку, що я міг би допомогти йому нести вузлик, однак навіть не зробив спроби наздогнати його. На Гренсені я зустрів Ганса Паулі, той кивнув мені, вітаючись, і поквапився далі. Що за поспіх? Я ж і в гадці не мав просити у нього крону, навіть хотів за першої ж нагоди повернути йому ковдру, яку позичав кілька тижнів тому. Тільки-но я трохи зіпнуся на ноги, ніхто не зможе мені дорікнути, що я не віддав ковдру; певно, я ще сьогодні візьмуся за написання статті про роль злочинності в майбутньому або про свободу вибору, про те, що заслуговує на увагу, і зароблю щонайменше десять крон... Тієї самої миті мене пройняло непереборне бажання негайно братися до роботи, бо мозок мій аж набубнявів думками. Я вирішив підшукати у Двірцевому парку зручне місце і писати без перепочинку, аж доки завершу статтю.

Однак старий покруч усе ще сіпався мені перед очима. Те, що кульгавий дідуган ніяк не вступається мені з дороги, почало мене дратувати. Здавалося, що цим перегонам не буде кінця-краю. А може, він простує саме туди, куди і я, і його постать увесь час бовванітиме переді мною. Я так рознервувався, аж мені почало здаватися, наче стариган на кожному перехресті сповільнює крок і вичікує, куди ж я поверну, а потім закидає свій вузлик угору і налягає на ноги, щоб випередити мене. Я йду і дивлюся на цю жалюгідну істоту, і в мені дедалі дужче закипає лють. Я відчуваю, як старець крихту за крихтою руйнує мою світлу радість, потьмарює чистий приятний ранок своєю потворністю. Він схожий на велику стрибучу комаху, яка вперто, наполегливо прокладає собі шлях, загороджуючи собою увесь тротуар. Коли ми вийшли на пагорб, мій терпець урвався,

я зупинився біля вітрини якоїсь крамниці, чекаючи, доки він зникне з очей. Спливло кілька хвилин, і, коли я рушив далі, той чоловік знову опинився попереду мене — він також зупинявся. Не замислюючись, що роблю, я двома кроками наздогнав старця і лягнув його по плечі.

Той одразу ж спинився. Якусь хвилю ми не зводили один з одного погляду.

— Подайте на молоко! — мовив він нарешті, схиливши голову набік.

Погляньте лишень, це ж треба такому трапитися! Я понишпорив у кишенях і сказав:

— На молоко... Гм!.. У наш час із грішми всім сутужно, а я не певен, чи й справді вони вам вкрай необхідні.

— Я ще як учора їв, у Драммені, — відповів чоловік. — Я не маю жодного ере, а роботи ніяк не знайду.

— Ви ремісник?

— Так, я кушнір.

— Хто?

— Кушнір. Зрештою, можу шити і взуття.

— Це вже інша річ, — сказав я. — Зачекайте тут хвильку, а я побіжу по гроші й дам вам кілька ере.

Я щодуху помчав на вулицю Пілестредет: я знав, що там, в одному з будинків, на другому поверсі, жив лихвар, хоча сам у нього ще не бував. У підворітні я похапцем скинув камізельку, скрутив її і взяв під пахву, а тоді піднявся сходами і постукав у двері. Мені відчинили, я увійшов, поклонився і кинув камізельку на ляду.

— Півтори крони, — мовив лихвар.

— Гарзд, дякую, — відповів я. — Якби вона не стала мені надто тісною, я, звісно, не розлучався б із нею.

Я взяв гроші, квитанцію і рушив назад. Як чудово, що мені спало на думку віднести камізельку до лихваря; у мене ще залишаться гроші на ситний сніданок,